

Mitä peilistä huuhtoutuu?

Ilpo Helén: Peilivirta. Elokuvan poliittinen tiedostamaton. Helsinki: Tutkijaliitto 1990.

Teorian ja käytännön yhteensovittaminen on osoittautunut hankalaksi parin viime vuosikymmenen elokuvanteorian valtavirrassa. Erityisen pulmalliseksi se on osoittautunut lacanilaisen psykoanalyysin teorian ja sen johdannaisten - ideologikritiikki, feminismi, subjekti- ja diskurssiteoriat - osalta. Toisin sanoen, teorit esittävät kyllä laajoja yleistyksiä elokuvallisen "koneiston" vaikutusmekanismeista, mutta kykenevät harvoin lisäämään siihen mitään uutta yksittäisen elokuvan kohdalla.

Ilpo Helén on *Peilivirrassa* tehnyt kuitenkin kunnianhimoisen yrityksen postteorioiden ja käytännön analyysin yhdistämiseksi, mitä voi pitää suomalaisittain rohkeana eleenä. Teoreettisella tasolla hän tähtää puolestaan sellaiseen poliittisen tiedostamattoman malliin, joka tekisi oikeutta sekä yksilöllisen että sosiaalisen subjektin käsitteille. Fredric Jamesonin poliittinen tiedostamaton ei Helénille sellaisenaan kelpaa, sillä se hukkaa hänen mielestään yksilösubjektin tyystin. Suurimaksi kompastuskiveksi Peilivirran vuolaudelle koituu silti - teorian ja käytännön yhdistäminen.

Helén käy tunnollisesti läpi merkittävimmät post-

teoreetikot alkaen Barthesista, Lacanista ja Althusserista ja päätyen Foucault'hon ja Baudrillardiin. Tosin kirjoittaja näyttää tuntevan Lacania lähinnä Kaja Silvermanin ja Anika Lemairen tulkintojen pohjalta - lähdeluettelosta Lacan puuttuu kokonaan - minkä takia tämän teorioiden implisiittiset yhteiskunnalliset aspektit jäävät vähälle huomiolle. Toki Lacanin tiedostamaton on jo sinällään poliittinen. Myös Althusseria kohtaan Helén on turhan ankara; vaikka hänen subjektiteoriastaan puuttuu eksplisiittinen tiedostamattoman taso, ideologiasuhteen imaginaarisuus edellyttää kuitenkin lacanilaisen tiedostamattoman ja halun tunnustamista.

Joka tapauksessa Peilivirran yhteiskuntateoreettinen osio johdattaa tiivistetysti post-teorioiden tärkeimpien gurujen ajatuksiin ja pyrkii niitä syntetisoimalla kehittämään uutta teoriaa. Heikommissa kantimissa on sen sijaan Helénin poststrukuralistisen elokuvanteorian tuntemus: muutamiin ideologikritiikin perusteksteihin (Baudry, Heath) viitataan, mutta muuten koko 1970-luvun Screen-teoria, jolla sentään luulisi olevan relevanssia teoksen kysymysten kannalta, loistaa poissaolollaan.

Sovellusosa on Peilivirran heikoin lenkki. Elokuvien *Joki jolta ei ole paluuta* ja *Muukalaisia junassa* analyysit ovat sinällään oivaltavia, mutta siiteet edeltävään teoriaan vaikuttavat olemattomilta. *Tuulen viemää* -elokuvan "feministinen" lähiluku ontuu eniten - lähinnä siksi, että kirjoittaja näyttää tuntevan feministiteoreetikoista käytännöllisesti katsoen vain Laura Mulvey'n. Alkuperäistä mulveylaista mallia ei taida kuitenkaan tänä päivänä niellä sellaisenaan juuri kukaan - ei edes Mulvey itse. Paljon on vettä virrannut sitten vuoden 1975 muualakin kuin peilivirrassa.

Tosin Helén ei viittaa myöskään aktiiviseen suomalaiseen 1980-luvun elokuvateoretisointiin - tutustuminen esimerkiksi Lähikuvan viime vuosien artikkeleihin olisi ajantasaistanut ja suhteuttanut niin feminististä sovellutusta kuin teoksen muutakin elokuvanteoriaa, joka jää nyt jotensakin 1970-lukulaiseksi.

Hyvä yritys kumminkin; kuten mainittu, Helén ei ole ensimmäinen, joka epäonnistuu hyvän teorian ja hankalan käytännön synteessissä.

Veijo Hietala